

УДК [94 : 325.3 (4)] «1923/1929» : 070 (477.83/.86)

**КОЛОНІАЛЬНА ПОЛІТИКА ЄВРОПЕЙСЬКИХ ДЕРЖАВ 1923-1929 рр.
В ОЦІНКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ГАЛИЦЬКОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ
(ЗА МАТЕРІАЛАМИ ГАЗЕТИ «ДІЛО»)**

Іван Петричак

Львівський національний університет імені Івана Франка
Україна, 79000, м. Львів, вул. Університетська, 1
e-mail: ivanpom@meta.ua

Проблеми функціонування колоніальної системи у період між двома світовими війнами належать до найважливіших сторінок історії першої половини ХХ ст. [1; 2]. У контексті сучасних методологічних підходів, дослідження цих проблем складають собою окремих тематичний блок, який належить до царини колоніальних студій [3]. Одним із важливих аспектів є вивчення рецепції досвіду колоніальних практик у суспільній свідомості мешканців різних країн. Набуває популярності дослідження суспільних уявлень про колоніалізм, його особливості та наслідки у тих країнах і спільнотах, які були радше «спостерігачами» процесів, ніж їх безпосередніми учасниками [4]. Свої праці цій проблематиці присвятили П. Кейн, Е. Гопкінс, Д. Гусейнова, А. Пеннікок, Ю. Остергамель і низка інших дослідників. Натомість в історіографії, як українській так і зарубіжній, досі не були предметом спеціального розгляду уявлення українського населення Галичини про колоніальну політику у міжвоєнний період. Це зумовлює актуальність нашого дослідження.

Однією з чільних складових формування громадської думки виступає періодика. Вона зазвичай несе у собі подвійний пласт інформації, оскільки з одного боку вона презентує певні суспільні настрої (очікування, фобії тощо), а з іншого боку – вона часто-густо безпосередньо проектується на ці настрої, трансформуючи їх відповідно до задуму авторів окремих знакових публікацій.

Метою нашої роботи є дослідження рецепції колоніальної політики європейських держав галицькою міжвоєнною пресою у 1923-1929 роках. Джерельною основою нашого дослідження ми обираємо часопис «Діло». Він був найпопулярнішим українським щоденним часописом Галичини свого часу, і дозволяє нам детально прослідкувати висвітлення подій в обраний період і те, як їх представляли українцям Галичини без огляду на їх конкретні політичні орієнтації.

Досягнення мети вимагає від нас виконати наступні завдання: встановити, які саме сюжети потрапляли у поле зору міжвоєнної української галицької журналістики; прослідкувати характер повідомлень, які з'являлись у газеті «Діло»; проаналізувати змістове наповнення газетних статей та повідомлень і виділити основні проблемні блоки, на яких акцентували свою увагу журналісти; охарактеризувати змістове наповнення статей і визначити, якою була частина «колоніальної проблематики» серед повідомлень про інші події.

Хронологічні рамки зумовлені загальним історичним контекстом європейських подій згаданого періоду. Саме 1923 р. став своєрідним рубежем у стабілізації як міжнародної ситуації після Першої світової війни, так і внутрішніх соціально-економічних відносин у більшості країн, котрі після 1918 р. переживали складні та подекуди бурхливі процеси внутрішньої трансформації [6]. Окрім того, у березні 1923 р., рішенням Ради послів Антанти, польська окупація Галичини була легітимізована. Варто також зважати і на те, що основа нашої джерельної бази – газета «Діло» у 1923 р. і тоді відновила свій повноцінний випуск, що є черговим свідченням своєрідної «нормалізації» суспільно-політичних процесів у Галичині. Верхня хронологічна межа – 1929 р., збігається з початком міжнародної економічної кризи, яка стала каталізатором цілої низки політичних процесів у тогочасній Європі.

Вивчаючи досвід суспільної рецепції колоніалізму, варто пам'ятати, що для європейських держав міжвоєнного часу, в умовах розпаду великих імперій і формування нових політичних умов, колоніальні практики часто були явищем як зовнішньої, так і внутрішньої політики [7]. На думку знаної американської дослідниці Ханни Арендт, саме імперіалістична стадія колоніалізму є однією із двох необхідних умов формування тоталітарних суспільств першої половини ХХ ст. [8].

У цих процесах міжвоєнна Польща займала

особливе місце, оскільки з одного боку вона не мала заморських колоній і загалом була молодою державою, що повернулася на карту світу унаслідок утвердження Версальської системи; з іншого боку, до її складу у 1918-1922 рр. увійшли значні за площею польські території населені українцями, білорусами, німцями й іншими народами, які подекуди розглядали польську політику по відношенню до себе, як колоніальну.

Першим типом дотичних до колоніальної проблематики повідомлень, які ми зустрічаємо на сторінках «Діла» у 1920-ті роки, є оглядові інформаційні публікації про загальне міжнародне становище. У таких матеріалах часто зустрічаються повідомлення про колоніальні проблеми. Зокрема, у статті 1926 р. про міжнародне становище під досить оптимістичною назвою «Зариси кращої будучини» автор зазначав, що «Українському громадянину з цього чи того берега річки не вільно спускати тих [колоніальних – І.П.] явищ з ока». Першим блоком проблем, які аналізує автор і які торкаються колоніальної проблематики, є франко-італійське протистояння, яке виникло навколо французьких володінь в Африці, передусім Тунісу. На думку автора публікації, користуючись цим конфліктом, посилюється Німеччина. У цьому ключі, франко-німецькі відносини на даному етапі повинні були мати вирішальне значення для всього європейського континенту [9].

Міжнародні події 1926 р. у Британії галицькому читачеві повідомляли крізь призму повідомлень власного кореспондента у Німеччині, який фактично реферував повідомлення німецькомовної преси стосовно міжнародних відносин і подій у світі. Так у грудні 1926 р., відбулася Лондонська конференція, заключний протокол якої мав важливе значення для становища колоній, які, маючи статус домініона, відтепер ставали фактично незалежними державами. Як формулювала це газета «Діло», Великобританія та з іншого боку Канада, Південна Африка, Австралія та Нова Зеландія «стоять тепер на одній лінії союзників» [10]. Домініони отримували право на власні посольства, а Британська імперія з цього моменту мала складатись з низки республік на чолі з королем, з Індії та з колоній «старого стилю» на зразок середньої Африки. Як і в інших номерах «Діла» звичним є дискурс «прогресивності» британської політики по відношенню до колоній.

Великобританія зуміла зберегти свої провідні позиції, проте СРСР, як йдеться далі у стат-

ті, подібно до Російської імперії намагався відновити боротьбу в Азії, зокрема у Туреччині та Персії. Симптоматичною є фраза про те що деякі національні рухи були інспіровані агентами Москви, які «пропагують самовизначення азійських народів і скинення європейського, зокрема ж англійського капіталізму» [10]. На фоні політики Великобританії, важливого значення набувала політика Франції у Сирії. Зачіпається також питання економічного чинника, зокрема виокремлення нових економічних центрів і шляхів. Досить цікавим є спостереження, що Англія у своїх спробах зберегти імперію йде на кроки, які фактично приводять до послаблення централізованої влади імперії [10].

1928 роком датується чергова стаття присвячена питанням мирного врегулювання військових конфліктів. На думку автора, незважаючи на пацифістську риторику, об'єктивні факти розбудови державами своїх збройних сил свідчать про підготовку до нової загальноєвропейської війни. При цьому, відзначається роль колоній як вагомого людського ресурсу, який використовується іншими державами [11].

Серед простих повідомлень про події у світі, де згадуються колонії, ми можемо відзначити згадку про діяльність комуністичного руху. Цьому присвячена стаття «Комінтерн», в якій вказується, що вплив Комінтерну на події у Китаї беззаперечний і комуністичний рух на Сході зробив великий крок вперед [12]. Іншим таким заходом став Конгрес соціалістичного інтернаціоналу у 1928 р., де одним з пунктів програми конгресу була проблема колоній [13].

Британська проблематика постійно займала одне з цільних місць [14]. На фоні характеристики політичних та економічних проблем ми бачимо і характеристику її колоніального становища. Колонії є не лише джерелом ресурсів, а подекуди і самостійними економічними «організмами» [15]. Також у цей період виникла ідея посилення торгівельних відносин з колоніями, що теоретично могло допомогти післявоєнній відбудові. Липнем 1923 року також датується повідомлення про колоніальну конференцію у Лондоні, в якій візьмуть участь прем'єри всіх колоній і прем'єр Ірландії. Газета відзначала, що Стенлі Болдуїн також зазначав, що ситуація в Ірландії покращилась [16].

Одним з перших прикладів, які стосуються британського колоніалізму, виступає стаття 1924 р., яка описує виставку в Лондоні, де зокрема були представлені і ресурси колоній, які

дозволяли «розумно» вирішувати цілу низку проблем імперії. Виставка дає відвідувачу «найповніший образ дійсності і краси» англійських домініонів і колоній» [17].

Липнем 1929 р. датується стаття одного із чільних політиків УНДО Володимира Целевича (1891-1943) про внутрішньополітичне становище Великобританії, яка написана в аналітичному стилі. На початку, він характеризує ресурси, площу та населення Британської імперії, що, на думку автора, створювали національні настрої, які стали передумовами імперіалістичної британської політики [18]. Визвольні рухи народів імперії (зокрема англо-бурська війна) поставили питання про саме існування колоній у випадку продовження попередньої політики. Людиною, яка на думку В.Целевича обґрунтувала новий характер англійської колоніальної політики, став Ліонель Куртіс, який займався Далеким Сходом (зокрема японською проблематикою) і після Першої світової війни став творцем організації «Союз круглого столу» [19]. Назва з'явилась не випадково, а відображала основну ідею товариства, яка полягала у тому, що «національні і господарські суперечності всередині британської імперії можна буде усунути засобами, обдуманними при дискусіях за круглим столом» [18].

В.Целевич наголошував, що до дискусій у рамках товариства британці залучали представників народів, які перебували у підлеглому щодо Лондона, колоніальному становищі. Цей факт можна було б визнати за проекцію прихованих бажань автора публікації, аби й польський уряд розглядав поміркований український політиком Галичини, що був представлений насамперед УНДО, за рівноправного партнера у перемовинах.

На час написання статті, «Союз» пропагував наступні ідеї: Британії слід припинити політику «сили» по відношенню до колоній; також потрібно припинити економічну експлуатацію та надати колоніям найширші права. Негативним прикладом британської колоніальної політики визначалась доля північноамериканських колоній, які утворили США. «Завданням англійців повинно бути не панувати над поневоленими народами, а виховувати їх до самостійного політичного життя» [18]. Метою товариства було фактично перетворення британської імперії на «спілку вільних держав». При цьому вказується, що подібні ідеї наприкінці 1920-х років почали здобувати все більше і більше прихильників у парламентських та урядових колах, більше того, на думку автора статті, ними захопилась і офіційна влада, яка

почала реалізовувати окремі її принципи у південній Африці. Схожі заходи стосувались і Канади, Австралії та Нової Зеландії. «Союз» зачіпав також індійську й ірландську проблематику у своєму щомісячному виданні «Круглий стіл». Один з представників товариства став навіть радником британського прем'єр-міністра Ллойд Джорджа, що, на думку автора, вплинуло на оцінку Лондоном ситуації в Ірландії та розширення адміністративних повноважень представників місцевого населення в Індії, що В.Целевич називає «надання Індії конституції у 1919 р.» [18].

У статті аналізується також діяльність домініонів та їх самостійна діяльність. При цьому, більш прогресивну політику у колоніальному питанні, на думку галицького політика, будуть проводити лейбористи. Хоча «індійське питання» потребувало свого вирішення, проте британці остерігались обирати силовий варіант. Цікавими є аналогії, які проводяться наприкінці статті, коли політику британців у колоніях порівнюють з політикою новоутворених центрально-східноєвропейських держав по відношенню до своїх національних меншин. Хоча серед цих держав прямо названа лише Чехословаччина, проте очевидними є тут натяки на міжвоєнну Польщу та становище у ній українців.

У жовтні 1929 р. ми зустрічаємо згадку про спробу Великобританії врегулювати ситуацію шляхом проведення у 1930 р. конференції у Лондоні, яка була б присвяченою питанням врегулювання розмірів військових флотів головних морських держав світу [20]. «Діло» підкреслює, що попередньо британський прем'єр Рамсей Макдональд вирушив до Вашингтону і під час тамтешньої зустрічі з представниками США, однією з тем, які піднімалися, була інспірована СРСР комуністична пропаганда у колоніях [21].

Стаття від 1 січня 1928 р. пропонувала читачеві ретроспективу минулих політичних подій у світі. Ліга Націй характеризується у цій публікації як тотально неефективна міжнародна інституція. На тлі її безпомічності, за словами автора статті, відбувається зростання міжнародної напруги. Серед головних проблем Великобританії згадується піднесення мусульманського руху в Азії, що ставить під загрозу мир в Іраку, Палестині та Трансйорданії. «Діло» відзначало, що бойкот британських товарів в Індії та загострення ситуації в Афганістані також не сприяли стабілізації ситуації [22].

Проблематика колишніх німецьких колоній, зокрема гіпотетична можливість їх повер-

нення під контроль Берліна, також висвітлювалась для читачів «Діла». У листопаді 1925 р. газета опублікувала статтю, у котрій йшлося про те, чи може Німеччина повернути собі колонії, які вона втратила внаслідок Версальського договору. Публікація фактично являє собою переказ статті англійського політика лівого спрямування Джозеф Монтегю Кенворд Кенурті. Так, французька політика у Сирії й англійська у Східній Африці свідчила про те, що аргументи про некоректну поведінку німців у колоніях більше не могли використовуватись [23]. Тому, для встановлення нормальних відносин з Німеччиною, для європейських держав одним з виходів мало б стати повернення Німеччині бодай частини її колишніх колоній. Найкраще, як зазначається, було б повернути їй Південно-Західну Африку та Східну Африку та можливо надати Того та Камерун. На думку політика, ці проблеми краще вирішувати мирним шляхом. Бачимо тут і обґрунтування причини колоніальної політики – вона повторює попередній дискурс про те, що більшість європейських країн у силу збільшення кількості населення та своїх економічних потреб, об'єктивно потребують ресурсів і території.

Перед цим, у тому ж 1925 р., у серпні, Густав Штреземан заявляв, що Німеччина після вступу до Ліги Націй буде домагатись повернення їй частини колоній [24]. А у вересні навіть розглядались чутки про передачу Німеччині Камеруну Великобританією в обмін на низку поступок [25].

Питання колоній Німеччини у черговий раз з'явилося на сторінках «Діла» у 1929 р. У квітні того року, Невілл Чемберлен на засіданні Палати громад заявив, що оскільки досі «не нашлось ні один мандатар, який хотів би позбутися відповідальності, яка тяжить на ньому з титулу мандату» [26], Великобританія, за його словами, керувалась домовленостями, яких досягнули на конференції у Локарно, за якими, Німеччина мала б отримати мандат на якусь колонію лише у випадку звільнення вже існуючих або утворення нових мандатів. При цьому, її бажання, будуть розглядатись рівноцінно з потребами інших членів Ліги Націй. Відповідно, Німеччина не могла отримати жодних гарантій, незважаючи на всі ті натяки, які були зроблені після Локарно [26].

Вже у жовтні 1929 р. почали з'являтися подальші повідомлення, про долю німецьких колоній. Так, за словами автора публікації у «Ділі», британський політичний діяч Гарольд Сідней Гармсворт, перший віконт Ротемір, в од-

ній зі статей у «Дейлі Мейл» (яку, між іншим, розвивав його брат – Альфред), стверджував, що Німеччина не прагне нової війни, але готується до економічної боротьби, і при цьому демократія всередині Німеччини здобуває все нову і нову силу [27]. Тому, для Великобританії вкрай вигідним буде мирне співіснування з республіканською Німеччиною. Британці, на думку Ротеміра, повинні були повернути німцям африканські колонії Того та Камерун. Згодом, протягом 1930-х років, зокрема після приходу нацистів до влади у Німеччині, проблема повернення колоній буде знаходити активний відгук у статтях «Діла» [28; 29].

Наступним змістовим блоком повідомлень у «Ділі», дотичним до колоніальної проблематики, була інформація про локальні колоніальні конфлікти або ж про загальну ситуацію у колоніях. Часто це просто згадки про становище колоній чи про політику європейських держав у своїх колоніях.

27 травня 1925 р. датується повідомлення про ситуацію у Марокко, зокрема про спроби іспанців втримати свою колонію у зв'язку з повстанням, яке розпочалось у регіоні [30]. Ватажок повстання племен рифів Абд аль-Крім описується як активний політичний діяч, особливу увагу приділяють тому, що після успіхів у боротьбі з іспанцями він вирішив зосередити свою увагу на протистоянні з французами.

На думку автора статті, подібна ситуація мала також вплив і на внутрішньополітичне становище у Франції, причому за рахунок саме громадської думки («публична опінія»). Влада намагалась представити бойові дії як необхідність. Джерелом інформації, у даному випадку, були також матеріали французької періодики, фрагменти якої цитували для україномовного читача. Одним з лейтмотивів статті є теза, що частина французького суспільства побоюється, щоб «Франція не ввійшла в смак війни своїми успіхами в Мароку і не поширила надто сильно своїх колоніальних територій» [30]. Марокко знову фігурує у 1926 р., коли з'явилося повідомлення про сутички в іспанському Танжері [31].

Відбувалася і дискусія стосовно фінансування військових дій у Марокко й у Сирії у 1926 році [32]. Чергове повідомлення про Марокканський конфлікт зустрічаємо у червні 1926 р. Внутрішньополітична криза у Франції була підсилена ситуацією у Марокко. Колишній прем'єр-міністр Франції Поль Пенлеве, перебуваючи у Рабаті, виголосив досить різку за змістом промову, де відкидав будь-яку можли-

вість переговорів з Абд-Аль-Крімом, і французька армія не лише вижене його з французьких територій, але й буде переслідувати на іспанських колоніальних володіннях.

Далекий Схід потрапив на шпальти «Діла» у 1925 р. Японсько-радянський мирний договір та гіпотетичний японсько-китайсько-радянський союз, який розглядала європейська преса, на думку автора та редакторів газети, повинен був схвилювати й українського читача. Разом з аналізом поточної політичної ситуації у статті читачеві пропонувався екскурс у міжнародні відносини у тихоокеанському регіоні протягом останніх кількох років [33]. Лейтмотивом другої частини статті є думка про неминучість військового зіткнення між США і Великобританією та Японією.

Ключовою в описаній ситуації була також роль СРСР, оскільки радянсько-японський союз у такому вигляді був би небезпечним для майбутнього англійських колоній. Гіпотетичною, на думку автора статті, була ситуація, коли Великобританія зосередить більшу частину своєї уваги у зовнішній політиці на Сході, натомість європейський напрямок через це знає відчутного ослаблення.

Ми бачимо і публікації присвячені ситуації у Китаї, зокрема невдоволенню та важким становищем, які були спричинені привілейованим становищем британської торгівлі у країні, яка починаючи від 1925 р. почала зменшуватись у своїх обсягах [34]. Досить незвичною є стаття опублікована у кінці липня 1925 р., де йдеться про маніфест офіційного лідера Комінтерну Григорія Зинов'єва. Зазвичай, у подібних випадках, більшовики характеризувались вкрай негативно, проте ця стаття наповнена патетичними фразами про пролетарську єдність і справедливу боротьбу китайських робітників проти грабунку Китаю іноземцями [35]. Ситуацію у Китаї та роль у ній Комінтерну висвітлює ще одна стаття у липні 1927 р. [36].

Перу Зенона Пеленського належить стаття 1929 року про конфлікт довкола Маньчжурії, в якому він ретроспективно розглянув історію японських спроб закріпитись у Китаї та на інших територіях Далекого Сходу [37]. Постать автора публікації є цікавою з уваги на його подвійну роль у суспільно-політичних процесах у міжвоєнній Галичині. З. Пеленський водночас був і легальним діяч УНДО, й одним із керівників підпільних структур УВО, а згодом – ОУН.

1929 роком датується стаття все того ж З. Пеленського «Бідні білі». В ній у ретроспективі змальовано становлення й еволюцію єв-

ропейської колоніальної системи та її сучасний стан розвитку. Характеризуючи становище в Африці, автор відзначає, що політика європейців у регіоні, на його думку, містить низку серйозних економічних помилок, які на фоні расового протистояння загострили і без того непросту ситуацію. Відповідно, це привело до утворення масиву європеоїдного населення, яке, не займаючи привілейованого статусу у колоніях, не може претендувати на виконання бодай якоїсь роботи, з огляду на те, що ця ніша зайнята корінним населенням і «бідний білий» банально не витримує конкуренції з огляду на свою «панську ментальність» [38].

У 1925 р. з'являється повідомлення про італійсько-єгипетський конфлікт. Інформація про нього подається за даними англійської преси. Італійці концентрували війська на кордоні Триполітанії та Єгипту [39]. 1926 роком датується повідомлення про те, що Великобританія планувала передати одну зі своїх колоній Італії. Мова йшла про колонію Кейна та переговори повинні були відбуватись між Арістидом Бріаном і Н. Чемберленом [40].

У липні 1926 р. виходить публікація, присвячена ймовірності нової війни у найближчому майбутньому, що було викликано напруженням у міжнародних відносинах того часу. Публікація радянською владою певних компрометуючих документів вказувала на те, що Італія претендувала на турецьку Смірну у Малій Азії, а своєю чергою, Великобританія вирішила передати це місто грекам. Московські публікації викликали значний резонанс в італійській пресі. На думку автора, логічними є претензії Італії на територію Тунісу й Алжиру, але вони зайняті французами, тому італійцям залишається Ефіопія та Смірна. Водночас міститься вказівка на те, що Німеччина немає достатньої кількості земель і ресурсів, щоб забезпечити зростаючу кількість свого населення [41]. Нестійким, на думку автора статті, було становище Туреччини, яка втратила Єгипет, Сирію, Палестину, Сирію, Аравію, Месопотамію. Натомість реформи Мустафи Кемалю Ататюрка отримують характеристику руйнівних, оскільки, на думку галицького журналіста, вони є лише варварським руйнуванням старовинних багатих мусульманських звичаїв. Розглядається питання української еміграції та загальне місце України у системі світової політики.

Серію публікацій присвячених Італії продовжувала стаття «Італія – імперією?», яка вийшла у грудні 1926 р. За словами автора, лідер італійських фашистів Беніто Муссоліні мав

намір розвивати Італію по лінії переможного фашизму, що викликало природне занепокоєння Франції та Великобританії. Тут ми зустрічаємо вже знайомий аргумент, який прив'язують до повідомлень європейської преси, про те, що територія Італії не здатна забезпечити потреби її населення, що створює передумови для італійського імперіалізму. Принципи політики Італії вступали у протиріччя з принципами досягнутими у Локарно, а європейські держави, за словами автора статті, всерйоз не розглядали італійські плани та можливості [42].

Увагу міжвоєнної преси привертала також подія у Бельгії. Характеризуючи становище цієї країни, і згадуючи про освіту, у статті ми бачимо інформацію про «колоніяльний університет, який об'єднав у собі всі необхідні колоніяльні науки; він підготовлює кандидатів на відповідальні посади в бельгійські колонії» [43]. Автором статті був відомий організатор пластового руху Северин Левицький, і стаття цілком присвячена питанням освіти.

З 1926 року фігурує у «Ділі» і ситуація у колоніальній Палестині. У статті йдеться про успіхи єврейської міграції до Палестини, незважаючи на спротив арабів і Великобританії [44]. Автор вказує, що важливим елементом було також відродження іврити як мови повсякденного спілкування. Розбудова Тель-Авіву й економічна активізація життя у регіоні також була пов'язана з прибуттям євреїв до регіону. Загалом, сіоністський рух на той час зумів досягнути вражаючих результатів і при існуючих умовах, читачеві повідомляють, що досить ймовірно є ситуація за якої єврейське населення згодом буде складати більшість і зможе претендувати на створення своєї власної держави.

У вересні 1929 р. у Палестині почалися кризові зіткнення й араби навіть спалили єврейську колонію біля Тіберіади, а у північній Галілеї ціла низка єврейських поселень зазнали нападів [45]. Звичними стали заворушення в Єрусалимі. Проте згодом невеликі сутички спостерігались лише на півночі країни. Водночас британське Міністерство колоній повідомляло, що незважаючи на неспокійну ситуацію у регіоні, Лондон не має намірів відмовлятися від свого мандату на Палестину [46]. Тимчасовий спокій видався нетривалим, оскільки вже у жовтні 1929 р., за повідомленнями лондонської «Дейлі Мейл», які ретранслявала редакція та журналісти «Діла», галичани дізнались, що «Комітет арабського палестинського конгресу ухвалив проголосити в найближчих днях загальний страйк, як протест проти постанов британського найвищого комісара» [47]. Пос-

танови стосувались єврейських релігійних ритуалів біля т.зв. «Стіни плачу» в Єрусалимі.

Загальна характеристика повідомлень у «Ділі» та їх аналіз дозволяють нам виділити вищеописані блоки проблем, які потрапляли у поле уваги міжвоєнної преси. Проте розглядати їх коректно лише у широкому контексті тогочасних світових реалій. Потрібно брати до уваги, що 1923 рік став роком відносної стабілізації на міжнародній арені. Версальсько-Вашингтонська система на той час уже де-факто була сформованою у своїх основних рисах, що стало наслідком укладання низки мирних договорів між Антантою та її супротивниками та міжнародних конференцій присвячених повоєнному врегулюванню у світі. При цьому важливим для нас фактом є те, що питання колоній займало далеко не останнє місце у цьому контексті. Саме тому, усі повідомлення галицької преси 1920-х років, які стосувались проблем колоній, відображали ситуацію, яка виникла внаслідок вищеописаних умов.

У 1929 р. розпочалась світова економічна криза, яка стала своєрідним переломним моментом для міжвоєнної доби. Як ми вже показали, економічний добробут у тогочасному дискурсі пов'язувався частково і з наявністю/відсутністю колоній, проте для нас важливим є той факт, що ця криза привела до трансформації політичної ситуації в Європі і як італійські фашисти, так і нацизм, який на початку 1930-х років почав зміцнюватись і згодом прийшов до влади у Німеччині, почали активно використовувати колоніальну проблематику у своїй політиці та навіть обґрунтовувати нею свою активну зовнішню політику у певних сферах. Разом з тим, публікації «Діла» передають нам ту атмосферу нестабільності та короткочасного добробуту, яка панувала у 1920-ті роки, і водночас показували читачеві крихкий характер нетривалої стабільності у міжнародних відносинах епохи.

Проблеми, які постали перед європейськими державами у 1918 р. стосовно колоній, можна умовно поділити на два блоки. Перший складала питання загального врегулювання статусу колоній, ситуація у регіонах, де перетинались інтереси різних держав, і питання розподілу колоній Німеччини. Водночас другим блоком були локальні внутрішні колоніальні проблеми. Саме ці питання займатимуть й основну увагу українських журналістів, проте шлях їхнього висвітлення буде неоднорідним.

Характеризуючи загальні міжнародні проблеми у міжвоєнний період, зокрема і конфлікти у колоніях, автори «Діла» наголошують на

тому, що роблять це для того, щоб українські читачі активно слідували за нестійким міжнародним становищем, що є передумовою для їх адекватної реакції у випадку певних змін. Лейтмотивом таких повідомлень є ідея про те, що трансформація міжнародної системи може принести певні зміни й у становищі українців, так як воно приносить зміни колоніальним народам. Цей блок статей здебільшого є авторською публіцистикою, яка містить значну кількість особистих роздумів авторів та їхній власний аналіз міжнародної ситуації. Важливою деталлю є також те, що ці статті займали здебільшого перші шпальти газети, тобто редакція визначала їх як ключові для читача, що безумовно впливало на їхнє сприйняття читачем.

Торкались у своїх статтях автори і колоніальних проблем Великобританії. Колоніальна політика британців характеризується позитивно, причому передовсім у тих питаннях, які стосуються політичного становища колоній. Зустрічається і порівняння становища колоніальних народів Британської імперії та національних менших у новоутворених державах Центрально-Східної Європи.

Ще однією ознакою таких повідомлень є те, що у випадках, коли йдеться про колоніальні володіння країн, вони розглядаються як залежде не вимушений крок для забезпечення власних економічних та інших потреб. Тому у цьому ключі проблема повернення або ж надання Німеччині колоній набуває особливої ваги. Читачеві представлена думка, що німецький народ опинився у несправедливому становищі, і повсякчас зустрічаються статті, де йдеться про те, що у британському середовищі існують течії, які не проти повернення колоній Німеччині. Позиція ж інших держав з цього приводу не потрапляє до сторінок «Діла».

У цьому ключі найбільш різноманітним блоком статей виступають публікації присвячені колоніальним конфліктам і колоніям як таким. Повстання у Марокко та позиція Іспанії і Франції з цього питання, становище Китаю, ситуація у Палестині – все це фіксується у публікаціях, проте статті мають здебільшого нейтральний описовий характер та є реферованими повідомленнями за матеріалами європейської преси. Окремим аспектом є розгляд діяльності СРСР, Комінтерну та позиції окремих лівих рухів по відношенню до питання колоній. Здебільшого діяльність СРСР описується як підризна, за одним єдиним винятком – коли мова йде про труднощі, які виникають для британців у Китаї. Утім, тональність останньої публікації є атиповою для характе-

ристики комуністичного втручання у країнах Сходу.

Іншим питанням є місце повідомлень про колоніальну проблематику серед масиву іншої інформації, яка подається читачеві. Колоніальна проблематика потрапляє на шпальти газети досить вибірково й у зв'язку з кількома причинами, які відображають описаний вище змістовий характер груп публікацій. Це здебільшого поодинокі публіцистичні статті, або ж загальні повідомлення про міжнародне становище, які у більшості випадків були переказом змісту публікацій європейської преси. У цьому плані, відносно незначна кількість публікацій на колоніальну проблематику може бути свідченням того, що ці питання не займали центральну увагу редакції. Більш цінними є загальна смислова інтонація вміщених текстів, яку ми розглянули попередньо.

Отже, протягом 1920-х років колоніальна проблема була присутньою на сторінках часопису «Діло» й український читач Галичини мав змогу отримувати інформацію, яка відбувалась на міжнародній арені та у колоніях. Перспективною є подальша розробка даної проблематики у руслі аналізу реакції інших міжвоєнних галицьких (у тому числі і неукраїнських) газет на міжнародні події та компаративний аналіз отриманих відомостей.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. The New Cambridge Modern History. – Vol.12: The Shifting Balance of World Forces, 1898-1945 / ed. C. Mowat. – Cambridge: Cambridge University Press, 1965. – P. 242-296.
2. Gusejnova D. European Elites and Ideas of Empire, 1917-1957 / D. Gusejnova. – Cambridge: Cambridge University Press, 2016. – P. 177-207.
3. Law, history, colonialism : the reach of empire / ed. Diane Kirkby and Catharine Coleborne. – Manchester; New York: Manchester University Press; New York: Distributed in the USA by Palgrave, 2001. – P. 9-26.
4. Osterhammel J. Colonialism: A Theoretical Overview / J. Osterhammel. – Princeton, N.J.: Markus Wiener Publishers, 1997. – P. 13-23.
5. Хім'як О. Газета «Діло» та її вплив на формування політичної свідомості українців Галичини (кінець XIX – початок XX ст.) / О. Хім'як // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. – 2009. – № 21. – С. 45-49.
6. Гобсбаум Е. Вік екстремізму. Коротка історія XX століття / Е. Гобсбаум. – К.: Альтернативи, 2001. – С. 182-209.
7. Pennycook A. English and the Discourses of Colonialism / A. Pennycook. – London: Routledge, 1998. – P. 67-93.
8. Арентт Х. Джерела тоталітаризму / Х. Арентт. – К.: Дух і літера, 2005. – С. 160-161.
9. Зариси кращої будучини // Діло. – 1926. – 21 листопада.
10. На світовій шахівниці // Діло. – 1926. – 25 грудня.
11. Мир і війна // Діло. – 1928. – 7 травня.
12. Комінтерн // Діло. – 1926. – 27 лютого.
13. Конгрес соціалістичного Інтернаціоналу // Діло. – 1928. – 5 серпня.
14. Cain P., Hopkins A. British Imperialism: Crisis and Deconstruction, 1914-1990 / P. Cain, A. Hopkins. – N-Y.: Routledge, 2016. – 352 p.
15. З Європою чи без неї? (Від власного кореспондента) // Діло. – 1923. – 13 листопада.

16. Кольоніальна конференція // Діло. – 1923. – 28 липня.
17. Лист з Лондону // Діло. – 1924. – 15 липня.
18. Союз круглого стола // Діло. – 1926. – 3 липня.
19. Lavin D. From Empire to International Commonwealth: A Biography of Lionel Curtis / D. Lavin. – Clarendon Press, 1995. – P. 78.
20. Steiner Z. The Lights that Failed: European International History, 1919-1933 / Z. Steiner. – Oxford: Oxford University Press, 2007. – P. 755-780.
21. За поділ впливів у світі // Діло. – 1929. – 13 жовтня.
22. Закордонний політичний огляд // Діло. – 1929. – 1 січня.
23. Чи Німеччина має право на колонії? // Діло. – 1925. – 29 листопада.
24. Діло. – 1925. – 15 серпня.
25. Діло. – 1925. – 26 вересня.
26. Чемберлен про зворот німецьких колоній // Діло. – 1929. – 24 квітня.
27. Лорд Ротемір про зворот німецьких колоній // Діло. – 1929. – 12 жовтня.
28. The Imperialist Imagination: German Colonialism and Its Legacy / ed. Sara Friedrichsmeyer, Sara Lennox, Susanne Zantop. – Ann Arbor: University of Michigan Press, 1998. – 370 p.
29. Schmokel W. Dream of empire: German colonialism, 1919-1945 / W. Schmokel. – Yale University Press, 1980. – 204 p.
30. Кольоніальна авантюра // Діло. – 1925. – 27 травня.
31. Справа Танжеру // Діло. – 1926. – 3 червня.
32. Проти кольоніальної війни // Діло. – 1926. – 2 квітня.
33. Великі події на Сході // Діло. – 1925. – 21 лютого.
34. Англія і Китай // Діло. – 1927. – 29 січня.
35. Світово-історичне значіння шангайських подій // Діло. – 1925. – 31 липня.
36. Комінтерн і Китай // Діло. – 1927. – 24 липня.
37. Манджурський конфлікт // Діло. – 1929. – 25 липня.
38. Бідні білі // Діло. – 1929. – 18 липня.
39. Діло. – 1925. – 24 лютого.
40. Англія відступає Італії колонію // Діло. – 1926. – 3 грудня.
41. Недалека війна? // Діло. – 1926. – 3 липня.
42. Італія – імперією? // Діло. – 1926. – 1 грудня.
43. Лист з Бельгії // Діло. – 1926. – 1 липня.
44. Цветаковский А. Ближний Восток в политике Великобритании в 1914-1923 гг. / А. Цветаковский. – Ростов-на-Дону, 2010. – С. 3-23.
45. В Палестині // Діло. – 1929. – 4 вересня.
46. Спокій в Палестині // Діло. – 1929. – 6 вересня.
47. Демонстраційний страйк арабів в Палестині // Діло. – 1929. – 17 жовтня.

Петричак Іван Колоніальна політика європейських держав 1923-1929 рр. в оцінках української галицької журналістики (за матеріалами газети «Діло»)

Стаття присвячена аналізу колоніальної політики великих європейських держав у 1923-1929 роках у відображенні міжвоєнної української газети «Діло». Автором виокремлено та проаналізовано основні змістові блоки повідомлень, які зустрічаються у газеті стосовно подій 1923-1929 рр. Перший блок складали питання загального врегулювання статусу колоній. Другим блоком були локальні внутрішні колоніальні проблеми. Колоніальна проблематика потрапляє на шпальти газети вибірково.

Ключові слова: Колоніалізм, міжвоєнний період, журналістика, Галичина, газета «Діло», міжнародні відносини, громадська думка

Петрычак Иван Колониальная политика европейских государств 1923-1929 гг. в оценках украинской журналистики Галиции (по материалам газеты «Дило»)

Статья посвящена анализу колониальной политики крупных европейских государств в оценках межвоенной украинской газеты «Дило». Автор определил и подверг анализу основные блоки сообщений, которые встречаются в газете относительно событий 1923-1929 гг. Первый блок составляли вопросы общего урегулирования статуса колоний. Второй – локальные колониальные проблемы. Следует отметить, что колониальная проблематика попадала на страницы газеты несколько выборочно.

Ключевые слова: Колониализм, межвоенный период, журналистика, Галиция, газета «Дило», международные отношения, общественная мысль

Petrychak Ivan The Colonial policy of European States during 1923-1929 in the perception of the Ukrainian journalism in Galicia (based on newspaper «Dilo» materials)

The article deals with the problem of European colonialism and its perception by Ukrainian Journalism in Galicia. During the 1920-s, the Ukrainian reader in Galicia received evidence about the most important political events that were connected with the International policy and colonialism. Colonialism basically means taking over a place by force. In the European context, colonialism refers to the process wherein Europeans stay and wield political power over a large part of the world, including parts of Africa and Asia. Through colonialism, colonizers were able to impose policies upon and rule over the people and places they occupied – their colonies. The main thesis of the article is that the information in «Dilo» articles was presented uneven and in most it present the view of the Western Press, but the style of how this information was presented is a key to analysis of the problem.

We can see that the problem of European colonialism was presented in «Dilo» quite uneven but regularly. Ukrainian reader in Galicia received evidence about the most important political events that were connected with the International policy and colonialism. The most varied are reports about British colonial system and conflicts that Great Britain, Spain and France had in Morocco, China, Palestine. The Soviet activity also was described by journalists. The reports mostly represent the information that was provided in German, British and other European countries Press, but the way the evidence was presented to Ukrainian readers provides us important evidence about the perception of colonialism in the Central Eastern Europe during the interwar period.

Keywords: Colonialism, interwar period, journalism, Galicia, newspaper «Dilo», international policy, public opinion

Рецензенти:

Тодоров І.Я., д.і.н., професор

Тригуб О.П., д.і.н., професор

Надійшла до редакції 20.03.2017 р.